

Att prata ekonomi på europeiska

Hur den politiska kommunikationen förändrades i Sverige
och Norge efter EU-omröstningen

Abstract

Syftet med denna studie är att undersöka vilken effekt ett medlemskap i den Europeiska unionen har haft på Sveriges politiska partiers kommunikation. För att genomföra undersökningen har vi använt de politiska partierna i Norge som referenspunkt. Denna studie använder sig av "theory of Europeanization" och "Greens theory of Saliency Issues" som teoretisk grund för att försöka förklara den förändring som skett inom den politiska kommunikationen i Sverige efter EU-medlemskapet. Undersökningen baseras på partiprogram från de två största partierna i respektive land. De partiprogram vi valt är skrivna före och efter de båda ländernas EU-omröstningar. Vi har använt oss av en kvalitativ textanalys för att identifiera och presentera ett helhetsintryck av den politiska kommunikation vi studerat. Vår studie visar hur de svenska politiska partiernas kommunikation har förändrats till följd av ett EU-medlemskap. Detta har lett till en smalare politiskt debatt där partierna, i sin kommunikation, blir mer positivt inställda till marknadsliberalism och lägger större vikt vid frågan ekonomisk tillväxt.

Nyckelord: Europeanization, Saliency, Ekonomisk tillväxt, Moderaterna, Socialdemokraterna, Arbeiderpartiet, Høyre, EU, Europeiska Unionen, Sverige, Norge, kommunikation, politiska program.

*Antal ord:*10000

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
1.1	Studiens relevans.....	1
1.2	Begreppsdefinitioner	2
2	Metodologi	4
2.1	Teori.....	4
2.2	Metod	5
2.3	Material	8
3	Undersökning	10
3.1	Antaganden	10
3.2	Introduktion till undersökning.....	11
3.3	Ideologisk positionering – Hur positiva är de politiska partierna till marknadsliberalism?	11
3.3.1	Socialdemokraterna	11
3.3.2	Moderaterna.....	13
3.3.3	Arbeiderpartiet.....	15
3.3.4	Høyres.....	17
3.4	Vilken betoning lägger partierna på frågan om skapande av ekonomiskt välstånd i förhållande till andra politiska frågor?	19
3.4.1	Socialdemokraterna	19
3.4.2	Moderaterna.....	21
3.4.3	Arbeiderpartiet.....	23
3.4.4	Høyre	24
4	Resultat	27
4.1	Hur positiva är de politiska partierna till marknadsliberalism?.....	27
4.2	Vilken betoning lägger de politiska partierna på frågan om skapandet av ekonomiskt välståndet i förhållande till andra politiska frågor?	28
4.3	Hur förändrades de politiska partiernas kommunikation av ett EU-inträde?	29
4.4	Hur kan man förklara detta – Europeanization Theory?	29
4.5	Vad vår studie kan bidra med.....	30
4.6	Avslutande sammanfattning.....	30
5	Referenser	31

1 Introduktion

Hur förändras de politiska partiernas kommunikation av ett EU-inträde?

Vi vill studera hur Sveriges EU-inträde kan ha kommit att påverka den politiska kommunikation som förs i landet. För att kunna göra detta behöver vi en jämförelsepunkt som inte har genomgått samma förändring. Vi har valt Norge eftersom landet påminner mycket om Sverige. Det har haft en liknande politisk utveckling, en väl utbyggd välfärdsstat, ett jämförbart ekonomiskt välstånd samt en stark tradition av folksuveränitet.

För att genomföra vår frågeställning väljer vi att inrikta oss på en sakfråga där EU har ett avsevärt inflytande över dess medlemsstater. Den ekonomiska politiken har, vid sidan av fredsidén, varit bärande för hela EU-projektet (Nicolaidis 2010:117).

Vi har valt att konkretisera detta genom att välja diskussionen om ekonomisk tillväxt. Ekonomisk tillväxtpolitik borde tydligare kunna kopplas till relevanta skillnader när det gäller institutioner, beslutsfattande och partikonkurrens.

Vi har en förförståelse för att de riktlinjer som Sverige har underkastats sig när landet gick med i EU kan komma att ha en viss påverkan på hur partikonkurrensen kommer till uttryck. Vi tror att EU-fördragets ekonomisk-politiska karaktär kan komma att påverka den nationella diskussionen gällande ekonomisk politik. Detta skulle kunna få effekten att man snävar av vilka frågor som präglas av en ideologisk partikonkurrens då de politiska partierna är en del av en större europeisk diskussion. Eftersom Norge inte har genomgått samma förändring borde det vara en bra jämförelsepunkt för att undersöka det politiska samtalet.

1.1 Studiens relevans

Frågan ovan borde vara intressant, inte bara inomvetenskapligt utan också för den breda allmänheten, i synnerhet i Norge. Inomvetenskapligt borde det finnas ett intresse av att undersöka vilka konkreta förändringar av en medlemsstats politiska kommunikation som sker efter ett EU-inträde. Den tidigare forskning som vi identifierat har främst fokuserat på beslutsfattandet på den supranationella nivån EU. I den mån studier har skett på medlemsländer, har de fokuserat på policy och mindre på staternas inhemska partier (jfr. tex: Radaelli i Carter, Luther & Pogunkte 2007:2, Fink 2013, Kemmerling 2014 & Nicolaidis 2010).

1.2 Begreppsdefinitioner

För att förstå utvecklingen när det gäller partiernas kommunikation kan det vara nödvändigt att definiera centrala begrepp. Vi kommer göra detta nedan:

Europeanization: Europeanization är ett i hög grad omtvistat begrepp. När vi nedan kommer använda begreppet syftar vi på Radaellis definition, där Europeanization:

[...]är en process av a) konstruktion b) diffusion och c) institutionalisering av formella samt informella regler, procedurer och policy paradigmer [...] och delade uppfattningar samt normer som först definieras och konsolideras i EU:s policyprocess och sen inkorporeras i den inhemska logiken (nationell och subnationell) för diskurs, politiska strukturer och det offentliga politik (Radaelli i Carter, Luther & Pogunkte 2007:3).

Alltså processen för EU som politiskt enighetsprojekt, oberoende av landsgränser. Detta enighetsprojekt må ha varit uppbyggt för att säkra en europeisk fred men har på senare år mer kommit att inrikta sig på marknadsliberala frågor och frihandel.

Marknadsliberal: När vi använder begreppet marknadsliberal menar vi åsikten att marknaden inte ska begränsas. Med detta avser vi både att marknadskrafterna ska få verka på fler områden i samhället samt att de områden där marknadskrafter verkar ska vara fria från statlig intervention. Graden av marknadsliberalism kan ses på en skala där vänsterpartier traditionellt betraktas som mindre marknadsliberala än typiska högerpartier.

Vänster: Med vänster menar vi de politiska idéer som har sitt ursprung i socialismen. Dessa idéer identifierar ett motståndsförhållande mellan arbete och kapital. Typiskt för dessa idéer är tilltron till staten för att lösa samhällsproblem, begränsa marknadskrafterna samt en solidarisk fördelning av samhällstillgångar.

Höger: Med höger menar vi de politiska idéer som har sitt ursprung i liberalismen samt konservatismen. Liberalismen och konservatismen har olika fokus, men när partier med denna ideologiska utgångspunkt har regerat kan man se en tilltro till marknadens förmåga att skapa välstånd samt individens eller familjens ansvar för sina egna problem.

Ekonomisk tillväxt: Med detta menar vi frågor som rör ett lands växande ekonomiska välstånd. Ett vanligt mått på detta är bruttonationalprodukt. Vi menar alltså inte frågor om ekonomisk fördelning eller livskvalitet utan bara landets totala ökande välstånd.

Salient issues: Salient issues är frågor som har stor betydelse för väljarna och därmed blir partiernas förmåga att adressera dessa viktig för att vinna väljarstöd (Green 2007). Vår användning innefattar även den vikt eller betoning partiet lägger på en given fråga.

2 Metodologi

2.1 Teori

Europeanization theory:

Teorin anknyter till begreppet som är angivet ovan. Det är alltså en teori som försöker förklara den konvergens av idéer, regler och institutioner som sker i Europa med fokus på EU:s inflytande (Radaelli i Carter, Luther & Pogunkte 2007:3). Det har i litteraturen diskuterats huruvida Europeanization är en enkelvägsprocess eller om det finns ett samspel mellan Europas påverkan på EU:s medlemsstater och dessa staters påverkan på det Europa de verkar i (Radaelli i Carter, Luther & Pogunkte 2007:4). I takt med unionens utveckling som politiskt projekt har medlemsstaterna fått lämna ifrån sig allt mer makt till EU (Radaelli i Carter, Luther & Pogunkte 2007:6-7). Detta får inte bara effekten att partier behöver förändra sin interna organisation för att hantera nya politiska arenor, det får också en effekt på hur partierna formulerar sina partiprogram (Radaelli i Carter, Luther & Pogunkte 2007:8).

Det är dock värt att nämna att Europeanization har haft olika påverkan på olika länder (Radaelli i Carter, Luther & Pogunkte 2007:5). Vidare finns det en viss risk för forskare att tillskriva ett kausalt samband mellan de förändringar som sker i medlemsstater och EU, något som skulle kunna vara ett spuriöst samband (Radaelli i Carter, Luther & Pogunkte 2007:6). Trots detta anser vi att denna teori är användbar för vår studie då den äger en viss förklaringskraft när det gäller hur politiska partier förhåller sig till EU och den diskurs som förs inom unionen.

Greens teori om valence issues and party competition:

Green har intresserat sig för vilka skiljelinjer som kommer att dominera den politiska dagordningen och hur partier konkurrerar om väljarnas röster. Green har iakttagit en förändring av det politiska landskapet i Storbritannien (Green 2007:631). Tidigare viktiga frågor om inflation kontra arbetslöshet och statlig kontroll kontra utförsäljning av företag har numera låg salience. Detta förklarar hon med en sjunkande ”partiidentitet” hos väljarna vilket leder till en lägre partiloyalitet (Green 2007:632).

Givet detta har partierna agerat rationellt och omformat sig själva till ”catch-all partier” som inte har en lika tydlig ideologisk grund för sitt handlande (Green 2007:631). De politiska partierna har i många frågor kommit att konvergera i en politisk mitt.

Vilka frågor som blir viktiga, ”salient issues”, är också något hon undersöker. Green exemplifierar begreppet med frågor angående gruvdrift i offentlig regi samt

hur man inom den ekonomiska politiken ska förhålla sig till frågorna inflation kontra arbetslöshet. Vad menar då Green utmärker frågor med låg ”salience”? Hon anser att de frågor där det fortfarande finns en tydlig ideologisk dimension har högre ”salience” än de som inte har det (Green 2007:646).

De politiska områden, utan tydlig ideologisk anknytning, som ändå är viktiga för väljarna kallar Green för ”performance issues”. När det gäller den här typen av frågor lägger väljarna större vikt vid den kompetens de uppfattar hos olika partier (Green 2007:647). Vi tycker att denna teori är relevant då den ger en fingervisning om hur man kan bygga upp ett analysverktyg för att studera politisk kommunikation. Genom att se vilka frågor som ges utrymme och vilka frågor där man fokuserar på sin kompetens kan man säga någonting om den politiska kommunikationen.

2.2 Metod

För att undersöka vår fråga har vi valt att använda oss av en kvalitativ textanalys. Detta för att vi ska kunna identifiera det helhetsintryck man som läsare får när man studerar ett partis politiska kommunikation (Esaiasson et al. 2012:210). I syfte att undersöka huruvida EU har haft en påverkan på partiernas politiska kommunikation måste vi först undersöka var partierna var stod innan EU-omröstningen och var de stod en tid efter. För att på ett tillfredsställande sätt genomföra detta tror vi att referenspunktstrategin är ett gott verktyg. Genom att välja två länder som har haft en liknande politisk kultur och ekonomiskt utveckling menar vi att man tydligare kan belysa de skillnader som ett EU-inträde kan medföra. Därför har vi strategiskt valt Norge som en typisk referenspunkt till Sverige (Esaiasson et al. 2012:102). Vi menar att detta ger oss en bättre möjlighet till generaliserbarhet (jfr. Esaiasson et al. 2012:150-151). Detta leder till att vi använder oss av en komparativ metod med en ”mest lika-design” (Esaiasson et al. 2012:101).

Vi vill se om den oberoende variabeln EU har en positiv effekt när det gäller konvergens av partiernas politiska kommunikation, alltså huruvida EU-medlemskap leder till en större likriktning i den politiska kommunikationen (Esaiasson et al. 2012:51).

Vi ämnar med bakgrund av teorierna om Europeanization och Valence Issues and Party Competition, genom en teorikonsumerande studie förklara vad som hände med Svenska partiers politiska kommunikation. Vi ämnar alltså inte pröva teoriernas förklaringskraft utan snarare använda dem för att beskriva verkligheten (Esaiasson et al. 2012:41-42).

För att kunna genomföra vår undersökning behöver vi operationalisera två av de begrepp som vi angivit ovan det vill säga marknadsliberalism och salience. För att läsaren lättare ska förstå hur vi valt att tolka materialet kommer vi löpande i operationaliseringen att ge exempel. Detta tillvägagångssättet torde öka möjligheten till intersubjektivitet (jfr. Esaiasson et al. 2012:225). För att operationalisera begreppet marknadsliberalism har vi valt att ställa frågan:

- Hur positiva är de politiska partierna till marknadsliberalism?

Med detta menar vi hur inte bara hur partierna förhåller sig till den abstrakta idén om marknadskrafter och dess uttalande om dessa utan också hur de förhåller sig till sakpolitiska områden som kan vara föremål för marknadsanpassning. Hur partierna förhåller sig till marknadsliberalism kan ses på en vänster/höger-skala där partier som står till vänster traditionellt sett har varit mer negativt inställda till begreppet medan partier till höger har haft det som grund för sin politiska praktik.

Här ämnar vi undersöka hur partierna förhåller sig till den värld de verkar i, hur världen 'är'. Exempel på detta är områden som, i Norden, traditionellt sätt har legat på det gemensamma exempelvis skola och omsorg. Den här typen av uttalanden är ofta manifesterade till sin natur och är därför oproblematiska att identifiera (Esaiasson et al. 2012:221). För att visa hur vi tolkat vår operationalisering vill vi ge läsaren några exempel. Ett exempel där vi identifierar ett tydligt positivt förhållande till marknadsliberalism är från moderaternas handlingsprogram från 1993:

Frihandel och öppenhet är av avgörande betydelse inte bara för välförhållanden utan också för freden och för utvecklingsländernas möjligheter att lyfta sig ur sin fattigdom. (sid. 21)

Ett mer negativt förhållningssätt ser vi hos Arbeiderpartiet i deras stortingsvalprogram 2001:

Det er nødvendig å finne effektive redskap for politisk styring av den globale økonomien, sikre arbeidstakernes rettigheter og å se arbeid for fred og sikkerhet i sammenheng med økonomisk sikkerhet. (Sid:16)

Ett exempel som är öppnare för tolkning är hur Arbeiderpartiet beskriver EU:s ekonomiska integration i sitt stortingsvalprogram 1992:

Arbeiderpartiet ser ikke et felles regelverk for økonomisk virksomhet som noe mål i seg selv. Men det skaper et grunnlag for politisk samarbeid og politisk styring. Med den underliggende integrering og internasjonalisering av økonomiene som allerede har funnet sted, vil det uten et politisk bestemt regelverk være de frie markedskrefter som bestemmer. (sid. 31)

Detta citat säger inte nödvändigtvis att marknadskrafter är något negativt, men vi tolkar det som att man ser marknadskrafterna som ett hot om de får råda utan politisk styrning. Detta bygger på vår förståelse för hur det politiska samtalet har förts i Norden. Vi tror att det kulturella, och tidsmässiga avståndet till våra analysenheter är så litet att vi fortfarande kan tolka materialet på ett godtagbart vis men om vi skulle brista i detta hänseende inser vi att uppsatsens validitet blir försvagad (jfr. Esaiasson et al. 2012:222).

För att operationalisera begreppet salience valt att ställa frågan:

- Vilken betoning lägger partierna på frågan om skapande av ekonomiskt välstånd i förhållande till andra politiska frågor?

Med detta ämnar vi undersöka vilken vikt partierna lägger vid frågan ekonomisk tillväxt. Partierna har olika idéer om hur detta välstånd bör fördelas men alla har som mål att vara effektiva administratörer för generera ytterligare ekonomisk tillväxt. Här ämnar vi alltså undersöka vilken vikt partierna tillskriver frågan och 'hur' denna tillväxt ska skapas. Vi inser att ett annat tillvägagångssätt skulle kunna vara att utforma ett kodschema för att sedan räkna hur många gånger partierna adresserar frågan.

Visserligen skulle den här typen av undersökning ha fördelen i att den kan utvärderas mer objektivt men vi menar att en kvalitativ metod med ett helhetsintryck ger en bättre "känsla" för hur partierna väljer att värdera frågan och därmed svarar den kvalitativa metoden bättre mot sanningen (jfr. Esaiasson 2012:210).

För att illustrera hur vi valt att tolka vår operationalisering kommer vi nedan att ge några exempel där partierna pratar om ekonomisk tillväxt. Ett exempel där man lägger ett stort fokus på frågan om tillväxts betydelse hämtar vi från moderaternas handlingsprogram från 2007:

Det är av avgörande betydelse att svensk ekonomi får bättre förutsättningar. Det sker bland annat genom bättre villkor för företagande, sänkta skatter och minskad byråkrati. (sid. 14)

Här lägger moderaterna betoningen "avgörande" för illustrera hur viktigt skapandet av ekonomisk tillväxt är. Från socialdemokraternas partiprogram 2001 hämtar vi ett exempel som inte är lika tydligt fokuserat på frågans betydelse:

Skattesystemet ska bidra till ett välfungerande näringsliv och till en rättvis fördelning av de resurser produktionslivet skapar. Det ska utformas så att det premierar sunda ekonomiska beteenden, samtidigt som det tryggar möjligheterna att finansiera viktiga välfärdstjänster. Enkelhet och tydlighet i regelverket, likformighet och breda skattebaser är grundläggande principer. (sid. 27).

I stället för att helt fokusera på tillväxtmålet känner man sig här tvungen att ta hänsyn till andra principer. Visserligen vill man skapa ett väl fungerande skattesystem men man har också ett fokus på omfördelning snarare än tillväxt. Att spåra ett intresse som ligger latent hos partierna menar vi kräver en kvalitativ analys (jfr. Esaiasson et al. 2012:221). Det är svårt att komma med exempel på det som inte finns. I stället kommer vi att fokusera på den helhet som de politiska programmen ingjuter i läsaren. När det gäller kvalitativa studier är forskarens roll

central – alla tolkar ett material utefter sin egen bakgrund. Därför anser vi att det är värt att presentera vår roll i tolkningsprocessen.

En av författarna har närmast sig frågan från en socialistisk idégrund medan den andra är liberal. För att kontrollera för tendensiösa tolkningar har vi valt att läsa, och tolka, materialet oberoende av varandra för att minimera eventuella tolkningar som präglas av personliga fördommar.

2.3 Material

Vi kommer använda oss av fyra partiers program, där partierna i fråga har fått möjlighet att beskriva sin gemensamma vilja när det gäller den politik de vill föra. Målet har varit att hitta ett politiskt program antaget så nära innan EU-valet som möjligt och sedan ett politiskt program runt år 2000. Vi har valt dessa perioder för att kunna iaktta en eventuell utveckling som kan ha påverkats av ett EU-medlemskap. Vi kommer analysera Socialdemokraternas partiprogram från 1990 samt 2001. Detta är de program som ligger bäst i tiden.

Vi kommer även studera politiska program från Moderaterna. De partiprogram som var närmast innan EU-omröstningen för Moderaterna utgavs 1969, därför valde vi istället att använda oss av det handlingsprogram som kom ut 1993. Det andra politiska programmet vi valt att studera för Moderaterna är det handlingsprogram de antog 2007. Vi valde att inte använda oss av idéprogrammet från 2001, som visserligen ligger bättre i tiden, eftersom vi menar att detta program håller en alltför hög abstraktionsnivå. Programmet från 2001 använder ett nästan poetiskt språk som inte är jämförbart med de andra programmen. Därför valde vi istället det politiska program som kom ut närmast därefter.

I Norge har vi valt att studera partiernas stortingsvalprogram. Dessa är, som vi tolkar det, partiernas viktigaste material för ideologiska ställningstaganden. Vi har undersökt Arbeiderpartiets valprogram från 1992 och 2001, samt Høyres valprogram från 1993 och 2001.

Vi inser att det finns svagheter i det material vi valt att studera. När vi undersöker politiska program undersöker vi partiernas idealbild för hur samhället ska utformas. Naturligtvis kan det finnas en viss diskrepans mellan vad partierna säger att de ska göra och vad de faktiskt väljer att göra, i den mån de har makt att förändra samhället. Vi hade kunnat välja att studera politikernas tal i parlamenten eller deras uttalanden i media, men vi tycker att svagheten med det tillvägagångssättet är att det är alltför präglad av flyktiga politiska frågor.

Styrkan i vårt val av material ligger i dess uttryck för partiernas samlade vilja. Eftersom partiernas politiska program är något som ska gälla i flera år, tror vi att det ger en bättre bild av partiernas politiska position och att det finns mindre risk för att plötsliga opinioner påverkar deras utsagor. Vi tycker detta är avgörande för att förstå partiernas politiska utveckling över tid.

De material vi har utgått ifrån finner vi ur ett källkritiskt perspektiv oproblematiskt. Det finns ingen anledning att ifrågasätta materialets

äkthetskriterie då de har givits ut av partierna själva. Vi tycker oss även ha god samtidighet (Esaiasson et al. 2012:282-285).

3 Undersökning

3.1 Antaganden

Vi vill göra det tydligt vilka antaganden vi bygger vidare resonemang på. Dessa antaganden kommer att vara centrala för hur vi väljer att genomföra uppsatsen och klargörande av dessa antaganden kommer vara avgörande för att intersubjektivitet kan uppnås.

Det första antagandet:

- (i) Ekonomi är en viktig fråga för EU

EU:s föregångare Kol- och stålunionen började som ett projekt för att säkra den europeiska freden. Genom att de gamla fienderna Frankrike och Tyskland via handel fick information om varandras industriella produktion kunde inget av länderna rusta utan att den andre fick reda på det. Idén om ökad ekonomisk interdependens som en väg till fred och välstånd är något som har kommit att präglade utvecklingen mot en europeisk union. Detta gör att EU har haft ett särskilt fokus på ekonomiska frågor i sina fördrag, till exempel genom strävandet efter en gemensam valuta.

Det andra antagandet:

- (ii) Språket inom EU kommer att påverka medlemsstaterna.

Europeiska unionen är ett politiskt projekt som i sin praktik fattar beslut som påverkar medlemsstaternas handlande. När dessa fattar beslut är det inom den givna ram som EU erbjuder. Detta gör att deras kommunikation påverkas. När man i medlemsstater diskuterar tillväxtpolitik gör partierna det mot bakgrund av EU:s fördrag och konventioner.

När medlemsstaterna har socialiserats in i den politiska miljö som EU innebär och den politiska diskurs som förs inom EU kommer ländernas politiska kommunikation att homogeniseras.

Givet att vi tror att ekonomi är en viktig fråga för EU så är detta det område där vi tror att EU mest kommit att påverka medlemsländernas politiska kommunikation. Därför menar vi att ett bra sätt att studera EU:s eventuella påverkan när det gäller de politiska partiernas kommunikation till följd av EU-inträdet är att studera frågor om ekonomisk tillväxtpolitik.

3.2 Introduktion till undersökning

Den här delen av uppsatsen syftar till att genomföra den undersökning vi förberett ovan. Vi kommer att analysera de fyra partiernas program utifrån våra operationaliserade begrepp. Nedan börjar vi med frågan: Hur förhåller sig de politiska partierna till marknadsliberalism? Därefter kommer vi analysera materialet utifrån frågan: Vilken betoning lägger partierna på frågan om ekonomisk tillväxt i förhållande till andra politiska frågor? Vi har valt att strukturera undersökningen genom att gå igenom partiernas program i följande ordning:

- Socialdemokraterna
- Moderata samlingspartiet
- Arbeiderpartiet
- Høyre

Genomgången av varje partis program kommer att avslutas med en kort diskussion om vilka mönster vi ser i skillnaderna mellan de båda partiprogrammen över tid.

3.3 Ideologisk positionering – Hur positiva är de politiska partierna till marknadsliberalism?

Vi kommer nedan att undersöka vilken inställning de politiska partierna har till marknadsliberalism. Undersökningen begränsas inte till direkta uttalanden partierna ger angående marknadsliberalism utan kommer också att undersöka de uttalanden partierna gjort i sakfrågor som ger en fingervisning om hur partierna förhåller sig till de fria marknadskrafterna.

3.3.1 Socialdemokraterna

Socialdemokraternas partiprogram 1990 hade en tydlig ideologisk bas i en socialistisk idévärld. Visserligen tog man avstånd från marxism-leninismen, men man såg fortfarande staten som en viktig aktör för att säkra ett gott samhälle (Socialdemokraterna 90:124-125). Nedan följer ett citat som vi anser tydligt exemplifierar Socialdemokraternas inställning till marknadsliberalism 1990:

För socialdemokratin [...] är det naturligt att se sambandet mellan ekonomisk tillväxt och mänsklig välfärd och att därför betrakta tillväxt som någonting önskvärt. Lika naturligt är det för socialdemokratin, att denna tillväxt inte får ske i former, som hotar den mänskliga välfärd, som är dess syfte. Tillväxten måste styras och kontrolleras med avseende på effekterna för etik, miljö och sociala förhållanden i samhället. (Socialdemokraterna 1990:133)

Socialdemokraterna beskriver här visserligen fördelarna med en marknadsekonomi när det gäller att generera ekonomisk tillväxt, men betonade dess oförmåga att skapa ett rättvist samhälle. Socialdemokraterna menade att man skulle utnyttja marknadskrafterna så länge de tjänade de allmännas intresse men sa att tillväxt aldrig får ske på välfärdens bekostnad då partiet menade att välfärden är tillväxtens syfte.

Frågan om samhällelig hushållning eller marknadshushållning är därför för socialdemokratin en fråga om vilken metod, som i varje särskilt fall är bäst ägnad att uppnå målen om rättvis fördelning av välfärden, effektiv användning av landets ekonomiska resurser och hushållning med miljö- och naturtillgångar. (Socialdemokraterna 1990:131)

Detta citat menar vi ger ett uttryck för Socialdemokraternas inställning till när marknadskrafterna ska ges utrymme. Detta stycke är också ett exempel på Socialdemokraternas dualism. Marknadskrafterna har en förmåga att effektivt generera välstånd men är en dålig herre då de inte fördelar rikedom jämlikt. Man vidhåller dock fortfarande en relativ skarp kritik mot marknadsliberalismen:

Socialdemokratin vill på detta sätt göra medborgarrätten överordnad äganderätten [...] Socialdemokratin vill sålunda ersätta den ekonomiska maktkoncentrationen i enskilda händer med en ordning, där varje människa har rätt att som medborgare [...]påverka produktionens inriktning och fördelning, produktionsapparatens utformning och arbetets villkor. Det sker genom lagstiftning och ekonomisk-politiska styrmedel, som anger ramarna för företagets verksamhet och på olika sätt påverkar marknadsmekanismerna i samhälleligt önskvärd riktning. (Socialdemokraterna 1990:129)

Det här citatet menar vi påvisar en skepticism mot den absoluta äganderätten, något som är grundläggande i ett marknadsliberal samhälle. Det är också en fingervisning om vad Socialdemokraterna ser som politikens roll. Partiet påpekar här att den politiska makten ska gå in med styrmedel för att begränsa marknadskrafternas roll.

Vi ser att Socialdemokraterna närmat sig den politiska mittfåran i det partiprogram de antog 2001. Socialdemokraterna drar fortfarande lärdomar av den marxistiska historiematerialismen, men menar att dess förklaringskraft visat sig

otillräcklig när den prövats mot verkligheten (Socialdemokraterna 2001:10). Vi tycker oss se detta uttryckas i deras diskussion om kapitalismens villkor i dagens samhälle. Här erkänner Socialdemokraterna vikten av kapitalackumulation för att kunna bedriva produktion. Denna förändring i partiets inställning kan exemplifieras med följande citat:

En modern, tekniskt avancerad produktion bygger med nödvändighet på stora insatser av kapital. För att resurser till sådana kapitalsatsningar ska uppstå, måste produktionen ge en viss avkastning, det vill säga vinst. I denna strikt ekonomiska mening är kapitalackumulation omöjlig att komma ifrån. (Socialdemokraterna 2001:18)

Vi iakttar en förändring i hur Socialdemokraterna talar om de typiska konfliktlinjerna mellan arbete och kapital. Istället för att avfärda ekonomisk tillväxt när den inte längre tjänar jämlikhet, så pratar Socialdemokraterna här hellre om att vinstintresset inte får dominera samhällslivet (Socialdemokraterna 2001:19). Samtidigt menar socialdemokraterna fortfarande att marknadskrafterna inte förmår erbjuda lösningar på alla områden:

Marknadsmekanismerna klarar inte heller att hushålla med sådant som saknar marknadspris, som luft och vatten. Också detta kräver åtgärder i form av politiska beslut, och motvikter i form av medvetna konsumentopinioner.[...] Marknaden kan bara möta sådana behov och önskemål som kan uttryckas i tillräckligt stark efterfrågan. (Socialdemokraterna 2001:20)

Vi menar att detta citat påvisar partiets fortsatta lojalitet gentemot sin socialistiska bakgrund. Vi anser alltså att Socialdemokraterna, under den givna tidsperioden, närmat sig en marknadsliberal syn på samhället men ännu inte omfamnat den helt.

3.3.2 Moderaterna

Moderaternas handlingsprogram 1993 hade likt Socialdemokraternas en stark ideologisk prägel. Moderaterna väljer i sin samhällsanalys att utgå från termer som familjen eller individen istället för att fokusera på mer övergripande subjekt som klass. Moderaterna använder sig genomgående av begreppet frihet för att beskriva sin politiska vision för samhället. Med detta menar Moderaterna en negativ frihet som skyddar den enskilde individen från statligt ingripande:

Friheten kräver en väl skyddad rätt till personligt ägande. Väl definierade, respekterade och konstitutionellt skyddade äganderätter är nödvändiga inte bara för marknadernas utan också för de frivilliga gemenskapernas stabilitet. [...] Ägandet binder människor samman kring gemensamma projekt, utgör det materiella *uttrycket*

för gemensamt ansvar och är en nödvändig förutsättning för individers och gemenskapers oberoende.(Moderaterna 1993:5)

Partiet betonar företagande och låga skatter som nödvändiga för att individen ska vara fri och kunna förverkliga sig själv. Moderaterna uppvisar här en positiv syn på marknadsliberalism. Marknadsliberalismen äger alltså inte bara en förmåga att skapa betydande välstånd utan även nyckeln till individuell frihet. Moderaterna diskuterar även statens roll i ekonomin. Staten beskrivs som en ”fjättrande” instans för ekonomin, vilket är väsensskilt från den bild som socialdemokraterna målade upp ovan. Ett annat område där Moderaterna skiljer sig markant från Socialdemokraterna är frågan om äganderätten. Där Socialdemokraterna betonade äganderätten som underordnad medborgarrätten, lyfter Moderaterna de ekonomiska rättigheterna till samma höjd:

Ekonomisk frihet skapar förutsättningar för individuell frigörelse och social rörlighet. Den ekonomiska friheten väger lika tungt som andra medborgerliga fri- och rättigheter.(Moderaterna 1993:20)

Vi menar att Moderaterna, i sitt handlingsprogram från 1993, måste uppfattas som tydligt positiva till marknadsliberalism.

Vi ser ingen större ideologisk förskjutning hos Moderaterna när vi jämför deras handlingsprogram från 1993 och 2007. Vi ser att Moderaterna nu använder sig av ett mindre skarpt språk än 1993. Då partiet 1993 tillskrev skattesänkningar ett egenvärde, beskriver moderaterna dem 2007 i termer av ekonomisk effektivitet.

Skatterna ska framför allt sänkas i de fall de hindrar nya jobb att växa fram.[...] Därför ska huvuddelen av skattesänkningar riktas mot låg- och medelinkomsttagare.[...] Även värnskatten ska avskaffas då den fungerar som en straffskatt på utbildning och är skadlig för tillväxten. Företagsbeskattningen ska vara låg i syfte att företag ska stanna i Sverige och utländska lockas hit.(Moderaterna 2007:15)

Effektiviteten är också ett genomgående drag när man diskuterar regleringar och byråkrati. Man använder inte längre ett lika färgstarkt språkbruk utan fokuserar på hur man rent praktiskt ska gå till väga för att möjliggöra den fria marknaden.

Fortfarande drabbas många företag [...] av offentlig byråkrati och ett onödigt regelkrångel. Det tar alldeles för lång tid från den dag en företagsidé kläcks till dess att företaget kan starta. Många företag vågar inte expandera trots att viljan finns. Andra väljer att flytta hela eller delar av produktionen utomlands, med förlust av svenska jobb som följd.(Moderaterna 2007: 16)

Moderaterna tar i 2007 års handlingsprogram upp ett flertal områden i samhället där man kan utvidga och underlätta för marknadskrafterna. Områden som, i Sverige, tidigare självklart legat under det offentliga vill partiet nu konkurransutsätta och underkasta ekonomiska principer. Exempel på detta är sjukvård, skola, äldreomsorg samt hur det offentliga köper in varor och tjänster (Moderaterna 2007:16, 30).

Vi menar att det inte har skett någon större förändring när det gäller Moderaternas syn på marknadsliberalism mellan 1993 och 2007. Den skillnad vi främst lägger märke till är en retorisk sådan, inte en ideologisk. Ett annat drag vi iakttar är ett ökat fokus på hur Moderaterna praktiskt ska genomföra de frimarknadsreformer partiet vill genomföra. Detta är något vi återkommer till nedan.

3.3.3 Arbeiderpartiet

Arbeiderpartiets partiprogram har en mer konkret betoning än systerpartiets i Sverige. Där Socialdemokraterna lägger fokus på frågor som jämlikhet och solidaritet, skriver Arbeiderpartiet mer om konkreta områden där man vill genomföra sin politik. Ett exempel på detta är följande:

Vi vil legge til rette for at en solidarisk inntektspolitikk med lav prisstigning kan fortsette over flere år.[...] Vi avviser lønnskutt og devaluering for å få kostnadene ned. Vi godtar heller ikke store lønnsforskjeller. Vi vil arbeide for å redusere lønnsforskjellene. Gjennom en solidarisk inntektspolitikk er alle med på å gjenreise den fulle sysselsetting.[...] Tvert imot viser erfaringer at det er de lavtlønte og pensjonistene som tjener mest på en solidarisk inntektspolitikk med lav inflasjon. Fagbevegelsen kan selv påvirke fordelingen gjennom utformingen av krav i lønnsoppgjørene.(Arbeiderpartiet 1992)

Ur citatet utläser vi en implicit kritik mot marknadsliberalismen. Istället för att värna om avtalsfriheten och den individuella egendomen, vill Arbeiderpartiet inrikta sin politik på solidarisk omfördelning av samhällsresurserna. Detta är inte en uppenbar kritik mot marknadsliberalismen, men vi tolkar det som en kritik. Vi vill göra läsaren medveten om att det är efter dessa principer vi har valt att tolka materialet. Arbeiderpartiet betonar mer politisk styrning, stark politisk sektor och mer fördelningspolitik:

1980-åras økonomiske frislepp og høyrebølge har vist oss at vi trenger fellesskapsløsninger og mer politisk styring for å nå de mål vi setter oss med dette programmet. Derfor vil Arbeiderpartiet videreutvikle en sterk offentlig sektor og en rettferdig fordelingspolitikk.(Arbeiderpartiet 1992)

Här förordar Arbeiderpartiet en politisk styrning av ekonomin, vilket vi menar bara kan tolkas som starkt kritiskt till marknadsliberalism. Arbeiderpartiet anser att politiken ska ha en aktiv roll även när det gäller miljöpolitiken. Partiet förordar starka ekonomiska styrmedel för att kunna uppnå internationella miljömål (Arbeiderpartiet 1992).

Vi tolkar detta som att arbeiderpartiet menar att marknadskrafterna måste regleras. Partiprogramet genomsyras av en radikal kritik mot nyliberalismens problemformulering och lösningar. Partiet vill även behålla ett offentligt ägande i företag och avvisar löne- och skattesänkningar. Arbeiderpartiet förkastar dikotomin med en ”närande och tärande” sektor och understryker att värde även kan skapas i den offentliga sektorn:

Både privat og offentlig virksomhet bidrar til verdiskapningen.[...] En aktiv næringspolitikk, vilje til samfunnsmessig styring og et godt samspill mellom privat og offentlig sektor kan være avgjørende for fortsatt verdiskapning.(Arbeiderpartiet 1992)

Givet vad vi gått igenom ovan menar vi att Arbeiderpartiet 1992 var kritiska gentemot marknadsliberalism. Vi har inte iakttagit någon större ideologisk resa hos Arbeiderpartiet. Partiet vidmakthåller vikten av statens insatser i den ekonomiska sfären. Partiet förespråkar en klassisk keynesiansk politik, där staten stimulerar ekonomin i lågkonjunktur för att förhindra arbetslöshet.

De offentlige budsjettene er vårt viktigste redskap for å styre økonomien. En politikk for varig høy sysselsetting og lav arbeidsløshet tilsier at statsbudsjettet må gi økonomien stimulans i nedgangstider og holde igjen i oppgangstider. Arbeiderpartiet ser finans-, inntekts- og pengepolitikken i sammenheng. Derfor hviler vår økonomiske politikk særlig på et inntektspolitisk samarbeid.(Arbeiderpartiet 2001)

Utifrån en traditionell socialdemokratisk analys ser man fortfarande som statens roll att tillhandahålla goda levnadsvillkor för alla, så att människor inte behöver förlita sig på välgörenhet för att kunna leva ett drägligt liv (Arbeiderpartiet 2001). Detta exemplifieras när man vänder sig mot ”new public management”-termer och framhäver individen som medborgare istället för kund (Arbeiderpartiet 2001). Detta exemplifieras tydligt med följande citat:

Arbeiderpartiet vil at folk skal være medborgere, ikke kun brukere eller klienter. Det innebærer at velferd, tjenester og tilbud i større grad skal utformes av folk, og ikke ensidig for folk.(Arbeiderpartiet 2001)

När Arbeiderpartiet förkastar den marknadsliberala språkskruden är det inte bara en förändring i retorik utan även en ideologisk markering. Med detta menar vi att Arbeiderpartiet är fortsatt kritiskt mot marknadsliberalismen.

3.3.4 Høyres

Från ett svenskt perspektiv är Høyres stortingsvalprogram från 1993 anmärkningsvärt, då det inte tydligt överensstämmer med traditionell konservativ politik. Partiet uttrycker sig försiktigt när det gäller ekonomisk politik och statens roll samt radikalt när det gäller miljöfrågor:

En effektiv offentlig sektor er en viktig forutsetning for en fungerende markedsøkonomi. Høyre vil bruke markedets evne til å fremskaffe effektive og kvalitativt gode løsninger. Men det innebærer ikke at markedskreftene skal få utvikle seg fritt.(Høyre 1993)

Den økonomiske veksten må skje under hensyn til en bærekraftig utvikling.[...] Viktige økonomiske vekstimpulser må derfor komme gjennom bedre ressursnyttelse, kontrollert og redusert materialbruk og utvikling av ny teknologi.[...] Staten må sette klare mål og søke disse oppnådd gjennom økonomiske virkemidler overfor produsenter og forbrukere, administrative tiltak og ved direkte reguleringer.(Høyre 1993)

Jämför man dessa två citat med svenska Moderaternas handlingsprogram från 1993, är det svårt att se hur partierna kan ha samma ideologiska grund. Vad vi tycker oss utläsa är ett mindre förtroende för de fria marknadskrafterna. Høyre visar däremot prov på klassisk högerpolitik när man förordar privat entreprenad i klassiska välfärdssektorer (Høyre 1993).

En liknande dualism återkommer på andra områden. Høyre vill stärka civilsamhället genom sänkt beskattning av ideella organisationer och privatisera *delar* av Statoil. Dessa förslag äger visserligen en borgerlig dimension men ett mer liberalt förslag hade kanske varit att införa fri etableringsrätt på spelmarknaden och sälja ut statliga företag till *fullo* (Høyre 1993).

Vi menar att Høyre 1993 befinner sig i mittfåran när det gäller inställning gentemot marknadsliberalism. Partiet vill öppna fler arenor för marknadskrafterna, men ser fortfarande staten som en viktig aktör när det gäller att begränsa marknadskrafternas effekter.

I förhållande till de andra partier vi undersökt förändrades Høyre mer när det gäller politiska förslag och politisk retorik efter EU-omröstningen. Ett tydligt exempel på detta är när man i 1993 års valprogram framhåller statens betydelse för ett välfungerande samhälle, medan 2001 års valprogram redan på första sidan framhäver politikens gränser:

Høyre vil sette grenser for politikens og statens makt over enkeltmennesket, og legge til rette for at den enkelte kan ta større personlig ansvar for seg selv og sine medmennesker. Høyre vil modernisere offentlig sektor, gjøre den slankere og mer

brukervennlig, og gi større mangfold og flere valgmuligheter for den enkelte. (Høyre 2001)

Ett annat exempel där partiet helt ändrat sin tonvikt är frågan om byråkrati och den offentliga sektorns roll. Där Høyre tidigare fokuserade på effektivt beslutsfattande premierar partiet 2001 en omallokering av humankapital från den offentliga till den privata sektorn:

Høyre vil arbeide for en omfattende modernisering av offentlig sektor. Omfattende reformer når det gjelder organiseringen av offentlig sektor, er nødvendig for å sikre den enkelte de nødvendige tjenestene når man får behov for dem. (Høyre 2001)

Detta handlar alltså inte bara om att släppa in privata intressen i tidigare gemensamma verksamhetsområden. Det finns även en ideologisk ambition att minska storleken på den offentliga sektorn. Skattesystemet är ytterligare ett område där partiet fått en mer absolut framtoning. I 1993 års stortingsprogram vill man uppnå en maktbalans mellan det privata och det offentliga genom att i ett modest förslag tillförsäkra löntagarna åtminstone hälften av sin bruttolön (Høyre 1993). Detta i kontrast till 2001 års valprogram där Høyre förespråkade lägre progressivitet i inkomstbeskattningen, sänkning av punktskatter samt sänkt skatt på kapitalvinst (Høyre 2001).

Förslag som dessa får Høyre att påminna mer om de svenska Moderaterna. Høyre är måna om att värna om äganderätten och rätten till avkastning av kapital. Ett annat område där Høyre vill ge marknadskrafterna större utrymme är skolan där man förespråkar en friskolereform (Høyre 2001).

Detta är något som vi tolkar som positivt i frågan om marknadsliberalism. Detta politiska program följs av ett indirekt hot. Høyre menar att globaliseringen kommer leda till lägre skatteintäkter för det offentliga, slopade investeringar och högre arbetslöshet, något som kommer förvärras ytterligare av Norges val att stå utanför EMU-samarbetet (Høyre 2001).

I detta menar vi att Høyre lovordar de värden fria marknadskrafter har förmåga att producera, och pekar på riskerna som infinner sig när man ställer sig utanför det marknadsliberala Europa. Således har Høyre gjort en lång ideologisk resa där riktningen har varit en allt mer positiv syn på marknadsliberalism.

3.4 Vilken betoning lägger partierna på frågan om skapande av ekonomiskt välstånd i förhållande till andra politiska frågor?

Vi kommer nedan undersöka vilken vikt partierna lägger vid frågan ekonomisk tillväxt och skapandet av ytterligare ekonomiskt välstånd. Undersökningen kommer inte att begränsa sig till att beskriva sättet de politiska partierna väljer att formulera sig, utan kommer även försöka sätta dessa uttalanden i ett sammanhang. Vår förhoppning är att detta kommer att erbjuda läsaren en mer helhetlig syn.

3.4.1 Socialdemokraterna

Det mönster vi iakttog ovan i Socialdemokraternas program från 1990 när det gäller marknadsliberalism är något som går igen när man tittar på salience för frågan om ekonomisk tillväxt. Marknadsliberalism har ett tydligt fokus på marknadens förmåga att skapa välstånd. Det är därför naturligt att någon som ställer sig kritisk till detta avvisar detta som det mest önskvärda. Detta exemplifieras tydligt genom följande citat:

Den ekonomiska politiken och arbetsmarknadspolitiken utformas för att trygga rätten till arbete, eftersom allas rätt till arbete är grundläggande för jämlikhet och möjligheterna att rättvist fördela välfärd och medinflytande över samhället. Likvärdigt arbete ska betalas med lika lön. (Socialdemokraterna 1990:150)

Vi menar att detta belyser den ekonomiska politikens roll inom socialdemokratins som underordnad ekonomisk fördelning och solidariska principer. Det tycks vara viktigare att fördela de rikedomar som finns än att skapa nya. Men det är inte bara den ekonomiska fördelningen som är överställd den ekonomiska tillväxten. Tillväxt tillmäts också en lägre vikt än frågan om hållbar ekologisk utveckling (Socialdemokraterna 1990:133, 146).

När det socialdemokratiska programmet från 1990 behandlar frågan om ekonomisk tillväxt görs det i en kontext av andra politiska mål (Socialdemokraterna 1990:128-129).

Socialdemokraterna uppvisar en vilja till ekonomisk utveckling och att bygga det dynamiska samhälle som förmår skapa den, men frågan ses som direkt kopplad till frågan om demokratiskt inflytande i produktionen. Detta gör att vi finner att vikten snarare läggs på demokrati än ekonomi. Trots detta hämtar Socialdemokraterna sitt historiska ursprung i det framväxande industriella samhället och ger genom dessa frågan en viss salience:

För socialdemokratin, som har vuxit fram ur de arbetande människornas kamp för ett bättre liv, är det naturligt att se sambandet mellan ekonomisk tillväxt och mänsklig välfärd och att därför betrakta tillväxt som någonting önskvärt. (Socialdemokraterna 1990:133)

Det är tydligt att Socialdemokraterna ser ekonomisk tillväxt som ett resultat av de förhållanden som råder på arbetsplatserna. Socialdemokraterna har i Sverige varit en del av samma arbetarrörelse som det viktiga fackliga centralorganisationen LO och detta gör att man får en dubbel roll när det gäller arbetsmarknadspolitik, man är både politisk och facklig. Detta gör också att man besitter en unik förmåga att kunna påverka flera dimensioner av den ekonomiska utvecklingen i Sverige. Då fackföreningarna är delaktiga i att styra lönebildningen har Socialdemokraterna en god insikt i dess påverkan på ekonomisk tillväxt:

Ekonomisk tillväxt kan, om den inte kontrolleras, skapa risker för en ökad snedfördelning av inkomster och förmögenheter. Dessa risker uppstår, dels därför att tillväxten kan driva på inflationen, dels därför att tillväxten kan vara ojämnt fördelad mellan olika ekonomiska sektorer och olika regioner. Dessa ojämna fördelningseffekter måste korrigeras. (Socialdemokraterna 1990:134)

Detta partiprogram skrevs i en situation där Sverige var på väg in i ett ekonomiskt tumult. Sverige hade under lång tid haft en politik inriktad på full sysselsättning, vilket hade drivit upp en hög inflationstakt (Schön 2012:480). Vår tolkning är att Socialdemokraterna 1990 visserligen tyckte att ekonomisk tillväxt var viktig, men betydligt mindre viktigt än andra politiska mål.

Socialdemokraterna la 2001 avsevärt mer vikt vid frågan om ekonomisk tillväxt än de gjorde 1990. Där den ekonomiska tillväxten tidigare var nedprioriterad i förhållande till andra politiska områden genomsyrar frågan nu en mängd andra politiska intressen. Frågan återkommer när man diskuterar miljö, sysselsättningspolitik och fördelningspolitik.

En stark ekonomi och ett starkt produktionsliv med hög internationell konkurrenskraft är grunden för en fortsatt god utveckling av sysselsättning, reallöner och social välfärd. Välfärden stärker samtidigt förutsättningarna för tillväxt. När fler får god utbildning och fler kan öka sin kompetens ökar ekonomins styrka (Socialdemokraterna 2001:26)

Den ekonomiska tillväxten behöver inte längre vara kopplad till andra frågor, den har sitt egenvärde. Detta är också något som märks när man genomgående i partiprogrammet beskriver sin kompetens när det gäller att lösa fortsatt tillväxt. Vår tolkning är att om man känner ett behov av att visa sin förmåga när det gäller en sakpolitisk fråga så tillmäter man den en stor vikt. Exempel på detta hittar vi när man diskuterar skattepolitik:

Skattesystemet ska bidra till ett väl fungerande näringsliv och till en rättvis fördelning av de resurser produktionslivet skapar. Det ska utformas så att det premierar sunda ekonomiska beteenden, samtidigt som det tryggar möjligheterna att finansiera viktiga välfärdstjänster.[...] De sammantagna effekterna av skatte-,avgifts- och bidragsregler får inte ge upphov till marginaleffekter, som kan påverka arbete och företagande negativt.[sic] (Socialdemokraterna 2001:27)

Den ovan iakttagna förändringen när det gäller Socialdemokraternas inställning till marknadsliberalism kan också ses i ljuset av i vilken kontext man diskuterar ekonomisk tillväxt. I partiets program från 2001 gör man det även mot bakgrund av frihandel. Vi menar att Socialdemokraterna i detta visar ett godkännande av idén om att frihandel är ett viktigt verktyg för att trygga fortsatt välstånd (Socialdemokraterna 2001:35).

Vår tolkning av Socialdemokraternas två partiprogram från 1990 och 2001 är en markant utveckling av frågan om ekonomisk tillväxts salience. Vi menar att partiet har gått från att se frågan som något marginell till att bli en av de viktigare punkterna för socialdemokratisk politik. Därmed iakttar vi en ökning i salience gällande frågan ekonomisk tillväxt.

3.4.2 Moderaterna

Vi har ovan beskrivit hur Socialdemokraterna beskrev frågan om ekonomisk tillväxt som sekundär i förhållande till andra frågor. För Moderaterna var det 1993 närmast tvärt om. Nästan alla andra politiska mål tycks kräva att man först har en god ekonomisk tillväxt. När Moderaterna diskuterar hur Sverige ska skydda samhällets eftersatta skriver partiet:

Utan tillväxt försvagas våra möjligheter att slå vakt om en god miljö, de svaga och utsatta och om vår ställning som ett ledande industriland.(Moderaterna 1993:22)

Vi har svårt att göra någon annan tolkning är att Moderaterna med detta menar att frågan om ekonomisk tillväxt är av allra största vikt. Genomgående i programmet återkommer Moderaterna till hur deras marknadsliberala lösningar skapar förutsättningar för ekonomisk tillväxt. Vi kan exemplifiera detta genom citatet nedan:

Dels skall statens samlade utgifter sänkas för att ge industrin, näringslivet och hushållen större samhällsekonomiskt utrymme. Genom sänkta utgifter minskar statens upplåningsbehov. Därmed läggs en grund för lägre räntor. Samtidigt skapas utrymme för sänkta skatter, som är den bästa stimulansen för ekonomin.(Moderaterna 1993:26)

Vikten av ekonomisk tillväxt präglar också Moderaternas syn på hur Sverige bör inrikta sin utrikespolitik. Programmet är skrivet efter Sovjetunionens fall och Moderaterna förhåller sig här till ett nytt Europa där tidigare kommuniststater befinner sig i en process av att ställa om sina ekonomier efter marknadsekonomiska principer. Moderaterna betonar vikten av ekonomisk tillväxt och ekonomisk frihet för att föra människor närmare varandra. Detta får också genomslag i Moderaternas syn på EU och den europeiska valutaunionen:

Sverige skall delta i det europeiska valutasamarbetet och medverka till en europeisk valutaunion.[...] Vårt välbefinnande är beroende av fri handel och internationellt inriktade företag. Utvecklingen i den europeiska ekonomin är avgörande för utvecklingen i vårt land. Svensk ekonomisk politik måste föras utifrån dessa förutsättningar och i samarbete med det övriga Europa.(Moderaterna 1993:25)

Vår tolkning är att Moderaterna 1993 uttrycker att frågan om ekonomisk tillväxt har hög salience och att de flera gånger betonar sin förmåga att underlätta dess skapande.

Moderaterna har i sitt partiprogram från 2007 tonat ner frågan om ekonomisk tillväxt. Moderaterna ser fortfarande frågan som viktig, men betonar inte dess egenvärde. Istället kopplar man hela tiden frågan till andra frågor som arbetslöshet, välfärdssamhället eller miljöfrågan. Vi kan visa detta när man diskuterar skattefrågan:

För att på sikt kunna bevara Sveriges relativa löneläge mot omvärlden krävs en välutbildad arbetskraft. Jobbavdraget måste bidra till att stärka avkastningen på extra ansträngningar, exempelvis i form av högre utbildning. Även värnskatten ska avskaffas då den fungerar som en straffskatt på utbildning och är skadlig för tillväxten.(Moderaterna 2007:15)

Här lyfter Moderaterna ett eget politiskt förslag, jobbskatteavdraget, och argumenterar att detta gynnar den ekonomiska tillväxten, men kopplar samtidigt förslaget till betydelsen det får för individen och dennes möjlighet att få ut något av sin personliga satsning.

Det här mönstret, där man tar upp den egna förmågan till politisk handling för att säkra den ekonomiska tillväxten och sedan återkopplar detta till något eftersträvansvärt, återkommer också när man diskuterar dess effekter på välfärden:

Det är av avgörande betydelse att svensk ekonomi får bättre förutsättningar. Det sker bland annat genom bättre villkor för företagande, sänkta skatter och minskad byråkrati.[...] Ekonomisk tillväxt ger utrymme för investeringar i en bättre framtid och skapar möjligheter att upprätthålla den offentligt finansierade välfärden.(Moderaterna 2007:14)

Vi menar att det har skett en ganska omfattande förändring i Moderaternas politiska kommunikation före och efter EU-inträdet. Frågan är om det är en ideologisk eller retorisk förskjutning? Mot bakgrund av det vi visat ovan när det gäller inställningen till marknadsliberalism tycker vi oss inte se någon större ideologisk förflyttning. Istället menar vi att Moderaterna ändrat sättet de kommunicerar för att sätta in sina politiska förslag i en kontext där väljare ser dess praktiska konsekvenser. Vi menar dock att man bör iakttä en viss försiktighet när man drar slutsatser från det material vi har utgått ifrån. Moderaterna är det parti där programmen ligger längst ifrån varandra i tid och den här typen av förändring i politisk kommunikation kanske har skett i hela det politiska spektrumet.

3.4.3 Arbeiderpartiet

Som vi har kunnat se ovan är Arbeiderpartiet mer konkret än sitt socialdemokratiska systerparti. Detta märks också när man studerar vilken vikt det lägger vid ekonomisk tillväxt. Partiet nämner tillväxten som ett politiskt mål flera gånger i sitt program:

Den økonomiske veksten har vært et resultat av politiske mål vi har satt oss. Vi oppnådde økonomisk vekst, fordi flere mennesker kom i arbeid og fordi omsorgen for barn og eldre ble bygd ut. Slik vil det være også i framtida. (Arbeiderpartiet 1992)

Här kan man se att Arbeiderpartiet ser ekonomisk tillväxt som något viktigt. Det har varit ett politiskt mål för att kunna bygga upp den norska välfärdsstaten och det är något partiet inför framtiden anser viktigt att bibehålla. Vi tycker att det är intressant att jämföra med hur Socialdemokraterna i Sverige såg på tillväxt under början av 90-talet. Där man i Sverige hela tiden såg tillväxt som något underordnat andra prioriterade områden så menar vi att Arbeiderpartiet tillerkänner tillväxten sitt eget värde (Arbeiderpartiet 1992).

Partiet förespråkar en aktiv näringspolitik där staten som aktör ska samverka med näringslivet och samtidigt se till att även den offentliga värdeskapningen ökar.

Både privat og offentlig virksomhet bidrar til verdiskapningen.[...] En aktiv næringspolitikk, vilje til samfunnsmessig styring og et godt samspill mellom privat og offentlig sektor kan være avgjørende for fortsatt verdiskapning. (Arbeiderpartiet 1992)

Staten må bidra mer aktivt til å skape vekst i næringslivet. Det må bygges opp slagkraftige miljøer innenfor områder der Norge har særlig kompetanse fra før.

Staten må kunne gå inn med kapital på eiersiden. Små og mellomstore bedrifter skal styrkes. (Arbeiderpartiet 1992)

Vår tolkning er at Arbeiderpartiet legger en viss vikt ved økonomisk tillvæxt redan i sitt program 1992.

Arbeiderpartiet legger, i sitt program från 2001, större vikt ved frågan om økonomisk tillvæxt än de gjorde 1992. Frågan dyker upp under fler områden och partiet kopplar den framförallt till området miljö men också näringspolitik och biståndspolitik. Detta svarar väl mot den utveckling vi har iakttagit i det svenska systerpartiet. Den här utvecklingen kan vi visa genom följande citat:

Bedrifter som tar miljøansvar og dermed får kunnskap om hvordan det kan gjøres, får et konkurransefortrinn inn i framtida. Derfor er det ikke bare økologisk, men også økonomisk holdbart å sette klare miljøkrav som stimulerer til etablering av miljøvennlige bedrifter og omlegging av gamle. (Arbeiderpartiet 2001)

Vad vi ser generellt i programmet är att frågan mer kopplas till konkreta förslag än tidigare. Vår tolkning är att partiet känner ett större behov av att påvisa sin egen kompetens än tidigare, vilket vi menar speglar ett större fokus på frågan ekonomisk tillvæxt.

Det finns också ett stort fokus på Norges tradition som industrination. Norge har liksom sina grannländer ett behov av att ställa om från traditionell industri till en ny postindustriell ekonomi. Detta uttrycks genom att man genomgående pratar om vikten av forskning och utveckling för att säkra Norges framtida välstånd:

Den økonomiske veksten vil i stadig større grad bli kunnskapsdrevet. Bedrifter som ligger i front når det gjelder kunnskap og teknologi vil klare seg best i en stadig friere verdenshandel. Norsk næringsliv må opprettholde og øke sin verdiskaping. For at dette skal skje vil Arbeiderpartiet gå inn for en politikk som får næringslivet til å øke sin FoU-innsats. (Arbeiderpartiet 2001)

Vi menar att Arbeiderpartiet inte har någon större skillnad i sina politiska program från före och efter EU-omröstningen. Den skillnad vi kan iaktta är att partiet nu har mer konkreta förslag och att frågan om økonomisk tillvæxt ges något större utrymme.

3.4.4 Høyre

Som vi har beskrivit ovan har vi, från ett svenskt perspektiv, svårt att tolka Høyre 1993 som ett klassiskt högerparti. Partiet må ha sin bas i liberala värderingar men Høyre har fortfarande en något försiktigare framtoning än sitt svenska systerparti

och betonar genomgående vikten av att tillväxt inte får ske på bekostnad av en god miljö:

Den økonomiske veksten må skje under hensyn til en bærekraftig utvikling. Utnyttelse av ressursgrunnlaget og menneskelig aktivitet må være i pakt med naturens tålegrense og den langsiktige økologiske balanse. Viktige økonomiske vekstimpulser må derfor komme gjennom bedre ressursnyttelse, kontrollert og redusert materialbruk og utvikling av ny teknologi. (Høyre 1993)

Jämför man Høyre med dess svenska systerparti vid samma tid finner vi att Høyre lägger mindre vikt vid tillväxt. Med detta menar vi inte frågan är oviktig, men den lyfts inte med samma relativa dominans jämfört med andra politiska mål. Det finns också en brist på konkreta politiska handlingar som kopplas direkt till målet med ekonomisk tillväxt (Høyre 1993).

Vi tolkar detta som att frågan inte äger samma tyngd i den politiska diskussionen eftersom man inte genomgående framhåller sin egen kompetens på området. Istället väljer Høyre att beskriva frågan om ekonomisk tillväxt mot bakgrund av andra politiska målsättningar. Detta är mål som låg arbetslöshet, återbetalning av statsskuld, lägre skatter och avgifter samt den återkommande miljöfrågan.

Høyre vil sikre eldre en trygg økonomi. En stabil økonomisk vekst, lav prisstigning og høy sysselsetting vil bidra til dette. I pensjonsoppkjørene vil Høyre opprettholde systemet med drøftelser mellom staten og pensjonistenes organisasjoner, men innenfor en slik ramme sikre at minstepensjonen øker omlag i takt med den generelle lønnsutviklingen. (Høyre 1993)

Vårt samlade intryck av Høyre stortingsvalprogram 1993 är att man erkänner frågan om ekonomisk tillväxt en viss vikt men att den inte är tillnärmelsevis lika viktig som andra frågor.

Vi menar att det inte har skett någon väsentlig förändring när det gäller vilken vikt man lägger vid ekonomisk tillväxt när man undersöker Høyres stortingsvalprogram före och efter EU-omröstningen. Det är möjligt att man lyfter frågan på något fler ställen men vi iakttar inte samma skillnad som vi observerat i Socialdemokraternas program. Den utvecklingen vi ser är att partiet tydligare än tidigare kopplar sitt mål om ekonomisk tillväxt till praktiska åtgärder. I synnerhet kopplas frågan till Norges konkurrenssituation och vad investeringsflykt kan innebära för landet:

Holder vi på dagens høye skatter og avgifter, vil reduksjonen i skatteinntekter komme gjennom utflytting og handelslekkasjer. [...]Høyre vil i stedet redusere skatte- og avgiftssatsene. [...] Den enkelte betaler mindre i skatt, men verdiskapingen og velferdsgrunnlaget forblir i landet. Derfor mener Høyre at det

totale norske skatte- og avgiftsnivået må reduseres ned mot nivået i EU-landene. Det må legges stor vekt på å redusere de skatte- og avgiftstyper som svekker Norges konkurransevne. (Høyre 2001)

Som vi har beskrevet ovan, gällande Høyres inställning till marknadsliberalism, har partiet i sin betoning av ekonomisk tillväxt också 2001 ett tydligare fokus på privat sektor. Partiet menar att det finns tydliga gränser för vad politiken ska lägga sig i och tycker inte att statens ska ägna sig åt att gynna strategiska näringar. Istället vill Høyre skapa generella regler där all näringsverksamhet får en förutsägbarhet i sina ekonomiska beslut vilket partiet tror kommer att gynna den ekonomiska tillväxten.

Politikkens oppgave er ikke å peke ut markedets vinnere, men å legge til rette for verdiskaping ved å fjerne hindringer for vekst og nyskaping. Selektiv næringsstøtte til bedrifter og bransjer bør derfor avvikles til fordel for bedre rammebetingelser for all næringsvirksomhet. (Høyre 2001)

Vår samlade tolkning är att Høyre inte har förändrat sig särskilt mycket när det gäller vilken vikt man lägger vid ekonomisk tillväxt, men att man något mer betonar konkreta förslag till hur man ska nå den och att dessa förslag har en tydligare liberal karaktär.

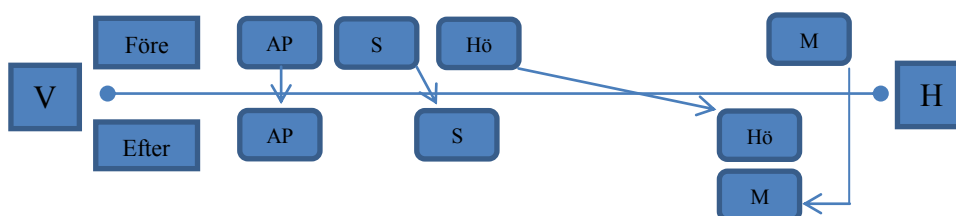
4 Resultat

Målet med den här studien har varit att undersöka hur den politiska kommunikationen förändras av ett inträde i den Europeiska unionen. För att undersöka detta valde vi ett område där EU har en tydlig roll som policyskapare och borde påverka medlemsländernas politiska partier mer än i andra frågor.

Genom att undersöka hur Sveriges två största politiska partier förhöll sig ideologiskt till marknadsliberalism och vilken vikt de tillmätte frågan före och efter EU-inträdet har vi fått en bild av den politiska utvecklingen i Sverige. Detta ger dock inte ett svar på om det är EU som är den förklarande faktorn. För att härleda det sambandet har vi använt en referenspunktstrategi där vi undersökte ett land, Norge, som i hög påminde om Sverige i det mesta utom att Norge valde att inte gå med i EU.

Vi kommer nedan att presentera vår undersöknings resultat. Vi kommer att börja med att presentera hur de politiska partierna har förhållit sig till marknadsliberalism. Därefter kommer vi att beskriva vilken betoning de har lagt på frågan om ekonomisk tillväxt. Detta följs av vårt svar på studiens övergripande fråga – Hur förändras de politiska partiernas kommunikation av ett EU-inträde? När vi svarat på frågan ämnar vi knyta detta svar till vår teoretiska grund och ett tankeexperiment byggt på ett norskt EU-medlemskap. Studien kommer sedan avslutas med en diskussion angående fortsatt forskning på området.

4.1 Hur positiva är de politiska partierna till marknadsliberalism?

Figuren ovan illustrerar den utveckling vi iakttagit när det gäller partiernas inställning till marknadsliberalism. Vi vill poängtera att följden inte är skalenlig utan är ämnad att visa en riktning på den observerade utvecklingen. Förkortningarna står för följande: AP=Norska Arbeiderpartiet, Hö=Norska Høyre, S= Svenska Socialdemokraterna, M=Svenska Moderaterna. V=Vänster (negativ till marknadsliberalism), H= Höger (positiv till marknadsliberalism). "Före" och "Efter" representerar tidsperioden före och efter ländernas EU-omröstningar.

Vi menar att det fanns en skillnad i det ideologiska avståndet mellan de konservativa och de socialdemokratiska partierna i respektive land före EU-omröstningen. Vi har iakttagit ett större ideologiskt avstånd mellan de svenska partierna än de norska. Det parti vi menar sticker ut är norska Høyre som saknar en typisk liberal profil. Efter EU-omröstningen menar vi att det har skett en förändring i det politiska landskapet i båda länderna. De svenska partierna har båda rört sig mot den politiska mittfåran, en utveckling vi ser tydligare hos Socialdemokraterna. De båda svenska partierna är efter EU-omröstningen positiva till principerna kring marknadsliberalism. I Norge har vi sett en annan utveckling. Høyre och Arbeiderpartiet låg före EU-omröstningen varandra ganska nära ideologiskt. I partiernas program 2001 har vi iakttagit en markant ideologisk polarisering. Medan Arbeiderpartiet gör liknande ideologiska ställningstaganden som tidigare, uppvisar Høyre nu en tydligare marknadsliberal profil.

4.2 Vilken betoning lägger de politiska partierna på frågan om skapandet av ekonomiskt välståndet i förhållande till andra politiska frågor?

Den utveckling vi menar oss kunna uttolka av undersökningen ovan svarar mot den analys vi gjorde angående partiernas inställning till marknadsliberalism. Socialdemokraterna hade 1990 frågan om ekonomisk tillväxt, och sin förmåga att skapa den, som relativt lågt prioriterad. Detta hade förändrats i 2001 års partiprogram då partiet värderade ekonomisk tillväxt i samma grad som andra politiska mål. Moderaternas utveckling är inte lika tydlig och har en annan form. Partiet har till skillnad från Socialdemokraterna inte förändrat vilka frågor man prioriterar utan har istället kommit att förändra sin retorik. Detta visar på en likriktning i det politiska samtalet där partierna har kommit att konvergera i kommunikation när det gäller frågan om ekonomisk tillväxt.

De norska partierna har inte haft samma ideologiska konvergens – snarare tvärt om. Vi kan se att Arbeiderpartiet har bibehållit sin ideologiska position medan Høyre har vikt av kraftigt högerut. När det gäller vilken *salience* de lägger vid frågan om ekonomisk tillväxt ser vi hos de norska partierna ingen större förändring likt den vi har iakttagit i Sverige. Det kanske har skett en viss utveckling åt det hållet, men det är inte tydligt. Det verkar något viktigare för partierna att betona sin förmåga att skapa ekonomisk tillväxt, vilket vi tolkar som att partierna tycker frågan är mer betydelsefull.

4.3 Hur förändrades de politiska partiernas kommunikation av ett EU-inträde?

Likt vi har beskrivit ovan kan vi iaktta en förändring i Moderaternas och Socialdemokraternas kommunikation före och efter EU-inträdet. Att det sker en förändring i partiernas kommunikation över tid kommer knappast förvåna någon, men det blir intressant när man jämför det med den utveckling vi ser i Norge. De svenska partierna närmar sig varandra ideologiskt och frågan om ekonomisk tillväxt ges mer tyngd än tidigare. Detta är något vi inte har kunnat iaktta hos de norska partierna. Därför menar vi att ett EU-medlemskap bidrar till den här utvecklingen.

Vad vi kan se är alltså att det politiska samtalet har blivit smalare och mer likriktat. Huruvida detta är en positiv utveckling är en fråga vi lämnar till läsaren. Man kan tolka det som att det ideologiska samtalet blivit fattigare och att demokratin själv har blivit urholkad eller som att man nu fokuserar på det viktiga och släpper teorier som historien lämnat på sophögen.

4.4 Hur kan man förklara detta – Europeanization Theory?

Vi har ovan gått igenom det som kallas Europeanization Theory. Denna teori syftar till att beskriva den process där EU som institution påverkar medlemsstaterna på olika sätt. Vi har inte undersökt hur det påverkar medlemsländernas policy eller hur det utformar sina institutioner. Istället har vi studerat på vilket sätt EU blir normgivande för det politiska samtalet, och hur detta påverkar politiska partiers kommunikation. Likt vi beskrivit ovan har de svenska partiernas kommunikation förändrats medan de norska inte har det. Europeanization theory erbjuder en förklaring till varför det skulle vara så. EU sätter ramverk för hur medlemsstaterna får utforma sin politik. Vi menar att detta inte bara påverkar medlemsstaternas policy utan även deras kommunikation. Då ekonomi är en så viktig fråga för EU blir det också en fråga där EU kommer med problemformuleringar och svar (Nicolaidis 2010:117).

Den här diskursen påverkar inte bara länderna i deras kommunikation med EU utan ges också inflytande genom partiernas deltagande i exempelvis EU-parlamentet.

Detta leder till en förändring i hur partier i EU:s medlemsstater formulerar sina politiska program (Radaelli i Carter, Luther & Pogunkte 2007:8, Aylott 2007:174).

Den här förändringen är något vi har spårat i vår undersökning. Likt EU kan vi se att de svenska partierna har tillmätt frågan om ekonomisk tillväxt hög salience medan vi inte har iakttagit samma förlopp i Norge. Detta är alltså en likformning där partierna i Sverige har anpassat sig till ett europeiskt samtal om ekonomi.

Givet detta kan det vara intressant att ställa sig frågan ”vad hade hänt med det norska politiska samtalet om landet gick med i EU?”. Vi menar att ett norskt EU-medlemskap skulle fått liknande konsekvenser som vi iakttagit i Sverige. Detta skulle innebära en konvergens hos de politiska partierna. Vi tror i synnerhet att det norska Arbeiderpartiet skulle komma att röra sig högerut på den ideologiska skalan. Vi tror inte att EU-medlemskap skulle innebära någon större förändring för Høyre då partiets politik ligger mer i fas med det europeiska politiska samtalet.

4.5 Vad vår studie kan bidra med

Det har bedrivits en hel del forskning när det gäller konceptet Europeanization, men vad vi menar är intressant med vårt tillvägagångssätt är att vi har testat dess förklaringskraft när det gäller partiernas kommunikation. Den forskning som har utförts har till stor del fokuserat på vilka policyområden som påverkats av ett EU-inträde. Detta är visserligen intressant, men det är också relevant att studera det politiska samtalet. Den politiska diskursen speglar vilka frågor som anses viktiga, och genom att studera den kan man synliggöra maktstrukturer i samhället. Vi menar att vår studie har gjort ett första närmande mot svaret på den här frågan genom att undersöka partiprogram. Vidare studier skulle exempelvis kunna inrikta sig på politikernas uttalanden i lagstiftande församlingar eller den debatt som förts i massmedia.

Oavsett vad man tycker om den förändring som skett i det svenska politiska samtalet menar vi att det ur ett demokratiskt perspektiv är viktigt att äga kännedom om konsekvenserna för politiska beslut. Därför menar vi att vår studie inte bara är inomvetenskapligt relevant utan också borde vara intressant i en vidare demokratisk diskussion.

4.6 Avslutande sammanfattning

Vår studie har undersökt hur partiernas politiska kommunikation har förändrats till följd av ett EU-medlemskap. Undersökningen har genomförts genom att studera hur de politiska partierna i Sverige och Norge har ställt sig till frågan om marknadsliberalism samt vilken betoning de ger ekonomisk tillväxt. Vi menar att Sverige, till följd av sitt medlemskap i EU, har fått en mer likriktad politisk kommunikation. Detta är något vi tror är ett generellt mönster som borde kunna appliceras även på andra länder.

5 Referenser

Primärkällor:

Arbeiderpartiet, Mer fellesskap - sosialdemokratisk program for 90-åra, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjenste, <http://www.nsd.uib.no/polsys/data/filer/parti/H1260.html> (Hämtad: 2014-04-24)

Arbeiderpartiet, Program for 2001-2005, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjenste, <http://www.nsd.uib.no/polsys/data/filer/parti/H19.html> (Hämtad: 2014-04-24)

Høyre, HØYRES STORTINGSVALGPROGRAM 1993-1997, Høyre, <http://www.hoyre.no/filestore/Filer/Politikkdokumenter/Stortingsvalgprogram/Hyresprogram1993-1997.pdf> (Hämtad: 2014-04-24)

Høyre, Stortingsvalgprogram 2001-2005, Høyre <http://www.hoyre.no/filestore/Filer/Politikkdokumenter/Stortingsvalgprogram/Stortingsvalgprogram2001-2005.pdf> (Hämtad: 2014-04-24)

Moderaterna, Handlingsprogram från 1993, Nya Moderaterna http://www.moderat.se/sites/default/files/attachments/handlingsprogram_1993.pdf (Hämtad:2014-04-24)

Moderaterna, Handlingsprogram Vår tids arbetarparti Från 2007, Nya Moderaterna http://www.moderat.se/sites/default/files/attachments/handlingsprogram_2007.pdf (Hämtad: 2014-04-24)

Socialdemokraterna, Socialdemokratins program 1897 till 1990, Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek http://www.arbark.se/pdf_wrd/partiprogram_pdf.pdf (Hämtad: 2014-04-24)

Socialdemokraterna, Partiprogram för Socialdemokraterna Antaget vid partikongressen 2001, Socialdemokraterna <http://www.socialdemokraterna.se/upload/Central/dokument/pdf/V%c3%a5rt%20parti/partiprogram.pdf> (Hämtad: 2014-04-24)

Sekundärkällor:

Aylott, Nicholas (2007). A long, slow march to Europe: the Europeanization of Swedish political parties, s.162-189 i Poguntke, Thomas – Aylott, Nicholas – Carter, Elisabeth – Ladrech, Robert – Luther, Kurt Richard (red.) (2007). The Europeanization of national political parties: power and organizational adaptation. London: Routledge

Carter, Elisabeth – Luther, Kurt Richard – Poguntke, Thomas (2007). European integration and internal party dynamics, s.1-27 i Poguntke, Thomas – Aylott, Nicholas – Carter, Elisabeth – Ladrech, Robert – Luther, Kurt Richard (red.) (2007). The Europeanization of national political parties: power and organizational adaptation. London: Routledge

Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena (red.) (2012). Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Fink, Simon (2013) Policy Convergence with or without the European Union: The Interaction of Policy Success, EU Membership and Policy Convergence, Journal of Common Market Studies: 2013 VOL 51, 631–648. doi: 10.1111/jcms.12018.

Green, Jane (2007) When Voters and Parties Agree: Valence Issues and Party Competition, Political Studies: 2007 VOL 55, 629–655. doi: 10.1111/j.1467-9248.2007.00671.x.

Kemmerling, Achim (2010) Does Europeanization lead to policy convergence? The role of the Single Market in shaping national tax policies, Journal of European Public Policy: 2010 VOL 17 (7), 1058-1073. doi: 10.1018/13501763.2010.499250.

Nicolaidis, Phedon (2010) A Model of Europeanisation with and without Convergence, Intereconomics: 2010 VOL 45 (2), 114-121. doi: 10.1007/s10272-010-0329-4.

Schön, Lennart (2012). En modern svensk ekonomisk historia: tillväxt och omvandling under två sekel. 3. uppl. Stockholm: SNS förlag